

Fremias yttrande SOU 2024:42 – Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid

Fremia tackar för möjligheten att lämna synpunkter på Folkbildningsutredningens betänkande. Fremia välkomnar betänkandet som har många viktiga utgångspunkter för att stärka folkbildningen.

Folkbildningen är en del av Sveriges samhällsinfrastruktur som stöder medborgardeltagande och samhällsutveckling. Studieförbunden är en viktig komponent i civilsamhället och bidrar till lokal och nationell resiliens, särskilt i tider av förändring eller kris. Den verksamhet som finns inom folkbildningen bygger deltagande och tillit i samhället. Utredningen ser och värderar folkbildningens samhällsbidrag på ett positivt sätt. Men utredningens utgångspunkt och problembild bygger på fel, fusk och kriminalitet och sammanfaller med att anslaget till studieförbunden skärs ner, kraftigt. Två studieförbund har snart lagts ner. När en bild av fusk och mygel har satt sig är det svårt att komma vidare. Men faktum är att studieförbunden, som varit de som själva har upptäckt och agerat på felaktigheter, har nya system och rutiner på plats sedan fyra år tillbaka. Ett omfattande arbete har täppt igen luckor i systemet.

Fremia hoppas att utredningens förslag kommer att innebära en nystart för folkbildningen och möjliggöra nya höjda anslagsnivåer. Folkbildningen är alltid värdefull för det svenska föreningslivet, kulturen och demokratin. Behoven av mer specifika folkbildningsinsatser varierar över tid, men en stark folkbildning kan ta sig an behov som uppstår.

Behåll självförvaltningsmodellen (5.3.5 och 14.3)

Fremia tillstyrker förslaget att behålla självförvaltningsmodellen, som är en grundläggande förutsättning för folkbildningens frihet och självständighet. Modellen skapar armlängds avstånd mellan staten och folkbildningens verksamhet, vilket skyddar pluralismen och möjliggör initiativ och en verksamhet som tar tillvara lokal behov.

Fremia anser att modellen bör vidareutvecklas genom stärkta mekanismer för transparens och kvalitetskontroll, utan att folkbildningens särart undermineras. Staten behöver avstå från att öka detaljstyrningen av verksamheten. Mycket talar även för att självförvaltningsmodellen är väl avvägd i hur förvaltningskostnader och verksamhetsmedel används.

Ny målstruktur för folkbildningspolitiken (12.3)

Fremia tillstyrker delvis förslaget om en ny målstruktur som tydligare kopplar folkbildningen till samhällsnytta. Vi anser dock att det övergripande målet fortsatt bör omfatta skrivningar om att stärka demokratin. Folkbildningen är en central aktör i att bygga och främja demokratiska värderingar och det behöver framgå tydligt i målformuleringarna. Vi föreslår att det övergripande målet formuleras som:

”Folkbildningen ska stärka demokratin genom att bidra till höjd bildningsnivå, höjd utbildningsnivå och ökad delaktighet i samhället.”

Vidare bör livslångt lärande inkluderas som en central princip i delmålen.

Uppföljning, utvärdering och kontroll (kapitel 8, 15)

Fremia tillstyrker utredningens förslag om att utveckla arbetet med uppföljning och utvärdering inom folkbildningen.

När det gäller kontrollmekanismer måste dessa vara proportionerliga och leda till önskat resultat. De får inte skapa en oproportionerlig administrativ börda, varken för studieförbunden själva eller de föreningar som samverkar med dem. Särskilt viktigt är detta för mindre aktörer. Staten måste tillföra resurser för att finansiera ökade krav på kontroll och administration. Dessa kostnader får inte belasta folkbildningens kärnverksamhet. Det är avgörande att kontrollen fokuserar på att säkerställa rätt användning av statsbidrag, samtidigt som folkbildningens frihet att utforma verksamhetens innehåll skyddas.

Öppen redovisning av samverkan med andra (16.5.1)

Fremia delar uppfattning att studieförbunden behöver vara öppna med vem man samverkar med. Men att kräva redovisning av samverkansparter på nationell nivå tror vi inte är en framkomlig väg och avstyrker därmed förslaget.

Förslaget innebär en inskränkning av civilsamhällets och deltagarnas frihet från statlig övervakning. Redan idag har studieförbunden beslutat om en offentlig redovisning av verksamhet med samverkansparter som når fler än tio deltagare. Redovisning omfattar namn på samverkansparten, antal deltagare, arrangemang och studietimmar och tillämpas.

Förslaget är vagt definierat, med oklarheter kring centrala begrepp som "samarbetspart" och "deltagit i verksamheten". Fremia förordar en offentlig redovisning inom ramen för självförvaltningsmodellen för att säkerställa relevanta och praktiska definitioner.

Förslaget att låta studieförbunden redovisa hur varje samverkan bidrar till statens folkbildningspolitiska mål riskerar att förskjuta ansvaret för målutvärdering från Folkbildningsrådet och MYKA till studieförbunden själva. Detta skulle inte bara skapa en

omfattande administrativ börda utan även riskera att folkbildningsverksamheten uppfattas som statligt styrd.

Fremia ser också en risk att höjda krav på dokumentation försvårat för mindre föreningar och grupper att samverka med studieförbunden. Detta skulle slå hårt mot de aktörer som har störst behov av folkbildningens stöd och hota mångfalden inom det svenska föreningslivet.

Demokrativillkor som grund för statsbidrag (16.5.2)

Fremia tillstyrker att likalydande demokrativillkor ska gälla för statligt stöd till civilsamhället. Det bör även gälla för kommun och region. Dock är det viktigt att tillämpningen görs på ett sätt som undvika godtycklighet eller oproportionerliga ingrepp i civilsamhällets autonomi.

Återbetalning av oförbrukade medel (18.2.4)

Fremia avstyrker förslaget om att oförbrukade medel, från en viss nivå ska återbetalas.

Finansiering av utredningens förslag (20.17)

Fremia avstyrker förslag om att uppgifter som tillförs olika myndigheter ska finansieras av folkbildningsanslagen. De kostnadsökningar som finns i betänkandet är av administrativ karaktär och ska inte tas från resurser som borde gå till folkbildningsverksamheten.

Avslutande kommentarer

Fremia ser Folkbildningsutredningens arbete som en viktig möjlighet att stärka folkbildningen inför framtiden. Förslagen innehåller flera viktiga resonemang och förslag. Genomförande behöver ske på ett sätt som säkerställer folkbildningens självständighet och dynamik.

Utredaren söker en ny balanspunkt i relationen mellan stat och folkbildning och argumenterar för att den punkten ska justeras mot större makt och inflytande för det offentliga. Men visar också på att det inte enbart handlar om ökad kontroll. Det är nödvändigt att aktörerna hittar nya vägar för att tillgängliggöra folkbildningen för fler och svara upp mot de omfattande samhällsutmaningar som Sverige står i.

Fremia ser fram emot att fortsatt bidra till utvecklingen av en stark och hållbar folkbildningspolitik.

För Fremia

Petter Skogar, VD

